

ZILAHY LAJOS LEVELEZÉSÉBŐL

Az a néhány levél, mely e cikk keretében alant felsorakozik, nem kíván, nem is kívánhat átfogó képet adni Zilahy Lajos egyéniségéről, munkásságáról. Levelezésének e része életének különböző periódusait világítja meg, és felderíti sokszor ellentmondásosnak tűnő cselekedeteinek motívumait. E levelek felvillantják Zilahy életének egy-egy fontos mozzanatát, egyéniségének egy-egy jegyét. Hozzásegíthetnek ahhoz, hogy a róla terjengő mendemondákból, az ellentmondásos vélekedésekből kiformalódjék írói, közéleti és emberi arcának egy-egy vonása.

Az alább közölt levelek az Akadémiai Könyvtárban ill. az Országos Széchényi Könyvtárban találhatók.

Zilahy Lajos – Szabó Lőrincnek

Pesti Napló – Magyarország
Budapest, 1923. szeptember

Kedves Barátom!

Tudomásomra jutott, hogy Ön egy igen előkelő művész-társaságban úgy nyilatkozott, hogy a Jégcsap című darabomról csak azért írt kedvező kritikát, mert mindketten ugyanannál a vállalatnál dolgozunk.¹

Én azt hiszem, ez a nyilatkozat aligha dicséri az Ön kritikai meggyőződését és bátorságát. Kárpáti Aurél, aki a legjobb barátom, igen szigorú megrovásokban részesítette a Hazajáró lélek című darabomat a Pesti Naplóban, anélkül, hogy barátságunk bármit is változott volna. Ön tehát igen nagy tévedésben van, ha azt gondolja, hogy a közös kenyér Önt bármiféle kritikai elnézésre kötelezi. Ha szerkesztői utasítás volt, illetékes helyen tiltakozni fogok ellene. Ön aligha tartana engem önérzetes embernek, ha ilyen kegyelmi kritikákat zsebre-vágnék. Kérem tehát, hogy a jövőben – legalább velem szemben – csak a legtisztább meggyőződését írja le, mert higgye el,

¹A *Jégcsap* c. vígjáték bemutatója 1923 őszén volt a Belvárosi Színházban. A levél címzettje Szabó Lőrinc, épp úgy, mint a levél írója az Est-lapok alkalmazottja. Szabó L. Az Est olvasó-szerkesztője; Zilahy a Pesti Napló munkatársa. Erre vonatkozik az utalás.

hogy én a legkeményebb kritikát is többre becsülöm, mint az ilyenféle megalkuvást.

Egyébként változatlan barátsággal köszönti

kész híve
Zilahy Lajos

Zilahy szerkesztői és politikai elveit, koncepcióját világítják meg az alábbi levelek.

Zilahy Lajos – az Est Lapok Rt igazgatóságának

Új Magyarország

Hivatkozással Salusinszky Imre² főszerkesztő úrral folytatott tárgyalásomra, hivatalosan is bejelentem, hogy a Magyarország szerkesztésétől folyó év április hó elsején megválok.

Elhatározásom nem érheti váratlanul a t. igazgatóságot, mert azt már hónapokkal ezelőtt előre jeleztem. Szükségesnek tartom, hogy elhatározásaim indokait ezúttal írásban is le- szögezzem.

Elsősorban szerkesztői elfoglaltságom és írói pályám közt ütközés támadt, amelyet előre nem láthattam. A mai rendkívüli időkben a szerkesztői elfoglaltság nemcsak arra az időre terjed ki, amelyet a szerkesztőségben eltöltöttem. A lappal és a napi politikával adódó sok irányú fejlemény azt az időmet is felemészttette, amelyet írói munkám számára tartogattam. A dolognak ez a része talán áthidalható lett volna, ha a lapon csak mint főmunkatárs szerepelek. A mostani megoldást, hogy legyen a lapnak egy felelős szerkesztője, Magyar Elek³, aki nyugdíjazva van és legyen egy szerkesztője, aki nemcsak nem jár be a szerkesztőségbe, de köztudomás szerint hosszabb ideig

² Salusinszky Imre (1883–1946) Az Estnek megindulásától kezdve munkatársa. 1933-tól az Est Lapkiadó Rt. főszerkesztője. Az Est-lapokhoz tartozott a Magyarország is, melynek szerkesztője 1934–36 között Zilahy Lajos volt.

³ Magyar Elek (1875–1947) újságíró, író. 1917-től a Magyarország szerkesztője; 1940-től a Híd munkatársa.

külföldön tartózkodik, teljesen egészségtelen állapotnak tartom.

Mindezek azonban csak formai kérdések. Sokkal fontosabbnak érzem azt, hogy az elmúlt két esztendő alatt a vállalat részéről *politikai bizalmatlanság* fejlődött ki azzal az irányzattal szemben, amelyet a lap átvételekor vállaltam, ez munkámat a múltban is megbénította, a jövőben pedig teljesen lehetetlenné teszi.

Salusinszky Imre véleménye szerint ez a bizalmatlanság nem állott fenn és a pillanatban sem áll fenn. *Sajnos, én ennek lépten-nyomon ellenkezőjét tapasztaltam.* A közvélemény felé e pillanatban úgy hat a dolog, hogy a Magyarország hasábjain kialakult *írói frontot* teljesen szétszórták s a lap feladta annak a szellemi mozgalomnak az irányítását, amelynek jegyében két évvel ezelőtt átvettem. Most tudunk vitatkozni azon, hogy ennek az irányzatnak anyagi szempontból volt-e sikere? De felteszem a kérdést: ha nem volt és ha a lap új irányba való eltolása a példányszám emelkedésével jár, mi szüksége van arra, hogy nevemmel jegyezsek egy lapot, *amely tisztán a pesti közönségnek készül?* Én a Bartha Miklós és Gaál Gaszton⁴ szellemi örökségét vállaltam és ha a vállalat üzleti szempontjai azt mutatják, hogy ennek a szellemi irányzatnak a folytatása változatlanul ráfizetéssel jár, nem érzem feljogosítva magamat, hogy ennek az irányzatnak a folytatását követeljem a vállaltól. Ha valóban így áll a helyzet: számomra nincs más választás: megválni a vállaltól.

Véleményem szerint a vállalatnak az adott helyzetben döntenie kell afelett, hogy mi fontosabb számára: *a pillanatnyi, rideg üzleti politika vagy pedig a világszemlélet kérdése.* Ami a világszemléletet illeti, három ponton látok olyan eltávolodást köztem és a vállalat vezetősége közt, amely szerintem áthidalhatatlan.

⁴ Gaál Gaszton (1869–1932) nagybirtokos, országgyűlési képviselő, az agráriusok egyik szószólója. Megalapította a parlamenti agráriusok csoportját, ez az ő vezetésével egyesült az 1931-ben újjászervezett Kisgazdapárttal.

1. A kapitalizmus kérdése. Meggyőződésem szerint a magyar *népi politika* és ezzel kapcsolatban *egy új földbirtok-reform* kérdése nem tárgyalható anélkül, hogy a katolikus nagybirtok, a feudális főúri birtokrendszer, a magyar bankokrácia, a gyáripár és a munkáskérdés viszonya független kritika hangján ne érintessék.

2. A német kérdés. Számomra kizárólag belső magyar-kérdés. Ezen a ponton a magyar írókra *olyan feladatok és harcok várnak*, amelyeket még a mindenkori kormányzattal szemben is vállalni kell, azzal is számolva, hogy a lap ellen rendszabályokat alkalmaznak. Amikor a fajok kérlelhetetlen harcának korszakát éljük, magyar író nem nézheti lázadó gondolatok nélkül, hogy a magyar élet sok pontján olyan erők nyomulnak előtérbe, melyek a magyarságnak nemcsak a szellemét, de a nyelvét is fenyegetik.

3. A zsidókérdés. Nem tudom elfogadni azt az álláspontot, hogy nincs zsidó és magyar, hanem csak magyar van. Ez túl kényelmes álláspont – szemlehungyás, önámítás és a valóságban nincs is így. Gondoskodik róla egyrészt az antiszemitizmus, másrészt a zsidóság bizonyos rétege, hogy ne így legyen. A zsidókérdéssel tehát foglalkozni kell, vagy legalábbis teljesen kitérni előle nem lehet. Az én meggyőződésem szerint a magyarság mai legyöngült helyzetében a legnagyobb örütség lenne, ha a megcsonkított testből a magyar zsidóságot mint újabb kisebbséget hasítanánk ki. Számomra a magyarság nem faji, hanem nyelvi és szellemi egység. Amíg a magyar zsidóság ennek a nyelvi és szellemi egységnek az érdekeit szolgálja, minden tekintetben és teljes joggal ebbe az egységbe tartozik. Miután e nyelvi és szellemi egységnek legdöntőbb tényezője a magyar nép, amely a gazdasági pusztulás szélén áll, a magyar zsidóságnak csak azt a részét tartom igazán magyarnak, *amely ezzel a réteggel vállal sorsközösséget*. Ez a sorsközösség pedig nem jelenthet mást: európai értelemben vett szociális reformokért való küzdelmet a magyar nép oldalán.

Legutóbbi tárgyalásaink során igyekeztem meggyőzni Salu-

sinszky Imrét, hogy a vállalat legjobb szándéka mellett sincs abban a helyzetben, hogy ezen a három ponton teljes szólásszabadságot engedélyezzen nekem. Miután azonban ő ismétlen és határozottan kijelentette, hogy a vállalat a jövőben minden tekintetben fehér lapot tesz elém, nem akarom úgy elhagyni a Magyarországot, hogy ezt a fehér lapot ki ne töltssem. De nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy a fentiekben csak azt ismétlem meg, amit a lap átvételekor kifejtettem.

A küzdelmet az itt kifejtett magyar célokért ezután is folytatni fogom, ha a Magyarországtól megválok. Úgy és olyan mértékben, amennyire lehető lesz.

A Magyarországgal kapcsolatban csak akkor vállalhatnám teljes meggyőződéseim szerint, ha a vállalat az új szellemi front írói csoportjának tagjai közül hívna meg valakit helyettesemnek, ha e csoportból két író állandó munkatársul szerződtenne, néhányat pedig állandó cikkírónak kérne fel. Végeredményben ez semmi más, mint a régi állapot visszaállítása, plusz: nagyobb szólásszabadság. Feleslegesnek tartom nevek említését, mert, véleményem szerint, köztem és a vállalat között bizonyos írói nevek megítélésénél a múltban sem mutatkozott ellentét.

Ami a napi szerkesztőségi munkától való visszavonulásomat és külföldi tartózkodásomat illeti, bizonyos elterjedt hírekkel szemben ki kell jelentenem, hogy eszem ágában sincs végleg külföldre költözni. Irodalmi munkáim sorsa egyelőre Angliába hív, de angliai tartózkodásomat arra használom fel, hogy ezt a magyar szellemi mozgalmat összhangba igyekezzem hozni az angol politika és szellemiség irányvonalaival.

A fentiekben igyekeztem mindent röviden elmondani, még csak annyit jegyzek meg, hogy további megbízatást csak részletesen kidolgozott írott szerződés és biztosítékok mellett vállalnék

Budapest, 1936 márc. 29-én

tisztelettel
Zilahy Lajos

Salusinszky Imre főszerkesztő – Zilahy Lajosnak

Kedves Barátom!

Hivatkozással az utóbbi napokban veled folytatott személyes tárgyalásainkra, értesítelek, hogy a múlt hó 29-i nb. leveledben foglalt azon közléseidet, mely szerint a Magyarország szerkesztésétől f. hó 1-én megváltál, tudomásul veszem.

Nagyon sajnálom, hogy a szerkesztői elfoglaltságod és írói pályád között támadt, előre nem látott ütközés miatt a szerkesztői állásról le kellett mondanod, de belátom, hogy a szerkesztői elfoglaltság tényleg leköti még annak az időnek jó részét is, amelyet írói munkád részére tartogattál és nem tudnád teljes erővel folytatni a harcot elvi célkitűzéseidért, ezt a helyzetet pedig – érthető módon – fenntartani nem kívánod.

Meg vagyok győződve arról, hogy a lapjainkkal hosszú évek óta fennálló belső baráti viszony továbbra is változatlanul fennmarad és kívánom, hogy nagy sikerekben gazdag pályádon továbbra is szerencse kísérjen, mindnyájunknak, az egész országnak igaz örömére.

Budapest, 1936. ápr. 7.

Szívélyes üdvözléssel:

Salusinszky Imre

Az Est-lapok főszerkesztője

Zilahy lemondása nagy port vert fel. A lapok interjúkért ostromolták. Zilahy válaszaiban hű marad a levélben foglaltakhoz, Szabó Lőrincnek írt levelében megértésről, barátságáról biztosítja azokat, akik a Magyarország munkatársai maradtak továbbra is.

Zilahy Lajos – Szabó Lőrincnek

Hyde Park Hotel
Knightsbridge
London S.W.I.

Kedves Lőrinc,

arról a bizonyos angol helyről csak most kaptam meg a választ. A válasz: várni, mert a helyzet egyelőre teljesen bizonytalan.

Viszont ha ma vagy holnap igenlő választ kapnék, az én

válaszom az lenne, hogy *nem*, mert a Rajniss-ügy⁵ után azt látom, hogy a legtisztább politikai szándék is hazaárulás lehet.

Ezt a ködös ügyet tehát a magam részéről lezártnak tekintem. Nekem négy hét óta magyar újság nem volt a kezemben, és azt hiszem, ez az egyetlen dolog, amit irigyelhetsz tőlem, mert különben London sem egyéb számomra: harc és pedig igen kemény harc az életért. Minden a levegőben lóg, csak az bizonyos, hogy szeptemberben premierem lesz itt, igazán ragyogó szereposztásban.

Nemrégiben feleségemmel beszéltem telefonon. Hallom, Zsilinszky visszament a Magyarországhoz. Ezt én nem veszem rossz néven tőle. Kérlek, mondd meg a fiúknak: Féja, Illyés, ha helyzetük azt követelné, egy pillanatig se habozzanak elfogadni azt, amit kínálnak nekik.

Én két hét óta tervezem, hogy holnap indulok haza. Mostani terveim szerint a jövő hét közepén leszek otthon.

1936 jan. 3.

Kézcsók Klárának,
szeretettel ölel Zilahy Lajos

⁵Rajniss Ferenc (1893–1946) szélsőjobboldali újságíró és politikus. Tanítóképzőt végzett. 1935-ben képviselővé választották. Az Új Magyarország szerkesztőjeként a legszélsőbb németbarát irányzat képviselője. Szálasi kormányának kultuszminisztere. 1946-ban mint háborús bűnöst kivégezték.

1936 májusában Peyer Károly szociáldemokrata képviselő a parlamentben megvádolta Rajnisszt, hogy német érdekek elősegítésére közgazdasági lap alapítására tett előterjesztést illetékes német helyen. A lap finanszírozása fejében német propaganda terjesztésére is ajánkozott. Peyer Károlyt rágalmazás miatt harminc napra kitiltották a képviselőházból. Ezután Györki Imre szociáldemokrata képviselő letette a Ház asztalára a levelet, amelyre Peyer bejelentése támaszkodott. A levelet egy Nagy István nevezetű személy juttatta el Bajcsy-Zsilinszky Endréhez, aki ezt megmutatta Kozma Miklós belügyminiszternek; miután azonban Kozma hónapokon át semmit sem tett az ügyben, Bajcsy-Zsilinszky átadta a levelet a szociáldemokrata pártnak. Rajniss Ferenc támadással védekezett. Azt állította, hogy mind a levél, mind az ő rajta szereplő aláírása nem egyéb durva hamisítványnál. Nagy Istvánt a bíróság hamisítás és egyéb vádak miatt két évi börtönre ítélte. Ez volt a hírhedt „Rajniss-ügy”, amelyre Zilahy levelében hivatkozik.

Illyés Gyula és Zilahy Lajos levélváltása az 1941-ben a *Csendes élet* c. Zilahy elbeszélés megjelenése után bontakozott ki.

Illyés Gyula – Zilahy Lajosnak

Kedves Barátom,

Szívből gratulálok könyvedhez. Nem tudnám megmondani, mikor volt utoljára ily tiszta, ily nemes irodalmi élményben részem. Bocsáss meg, ha így mondom: ámulva olvastam: ilyet tudsz? A legjobb nyugatiak magaslatán áll. Szinte helyetted voltam büszke feléjük.

Köszönöm s igen boldog volnék, ha viszonzásul csak egy jó percet szerezhetnék neked azzal, hogy megmondom, milyen remeket csináltál. Hogy tudnék egy ilyenszerű novellát rendelni nálad a Magyar Csillag számára? Kérlek, szabd meg a feltételeket, előre teljesítem!

Szeretettel üdvözöllek,

1941. nov. 12.

Illyés Gyula

Illyés Gyula – Zilahy Lajosnak

Kedves Lajos,

Budapest, 1941. december 15.

tudod, hogy az zsarolás volt? Ha nem akarsz törvény elé kerülni, most már igazán íj.

Én nem írhatok a te lapodba, mert helytelenek, tévesnek tartom, annak tartom a te utadat is; szóval erősen neheztelek rád, de az irodalomtörténetnek és hazád szellemiségének tartozom azzal, hogy kihúzzam, munkára fogjam azt a remek novellistát, aki épp benned lakik. Kérlek, légy segítségemre legértékesebb részed megmentésében. Van fogalmad, hogy az Egy csendes élet óta a szakértők milyen várakozással néznek rád? Én buktam meg, ha nem pipálhatom le veléd a legjobb angolokat s oroszokat.

Sok szeretettel üdvözöllek,

Illyés Gyula

Zilahy Lajos – Illyés Gyulának

Kedves Gyulám,

Budapest, 1942. jan. 1.

dehogy bántódtam én meg, okom sem volt rá. Sőt inkább zavarba hoztál, hogy túlbecsülted igénytelen írásomat. Váratlanul és váratlan helyről jött a buzdító szó, nem is tudod, milyen hálás vagyok érte: lelket öntöttél munkától elnyűzott porhüvelyembe. Azt írod: nem helyesled a lapomat és általában az utamat. Feltételezed rólam, hogy én helyeslem? Ami a lapot illeti, amikor utoljára beszélgettünk a lap indulása előtt a Palace-ban, elmondtam Neked, hogy a forma és a hang nem az én ötletem volt. De nem dobhattam el az alkalmat, valami kis kenyeret és nyilvánosságot jelentett néhány magyar írónak, olyan időkben, amikor a magyar szellemiség ijesztően pusztul. Hidd el nem magamért tettem, nemcsak hogy egyetlen fillér szerkesztői fizetésem nincs, de súlyos összegekkel táplálom a lapot a Pegazus⁶ kasszájából, ami végeredményében az én zsebem. Aztán a magyar filmet sem lehet teljesen a szemétdombon hagyni, sokkal fontosabbnak tartom, mint ti, akik csak a piszkát és tökéletlenségét látjátok.

Talán igazad van. Talán többet érnek, mint ember és mint író is, ha úgy a Pegazust, mint a Hidat otthagynám és visszaülnék oda, ahova legjobban vágyom: íróasztalomhoz. Sokan azt hiszik rólam: a pénz csábít a filmekhez. Ezek nem tudják, hogy ma már, a bel- és külföldi regényhiányban, mint író több pénzt kereshetnék, ha ugyan van valami értelme még ennek a szónak. De engem is forogat a kerék, rá vagyok csavarodva, azt érzem, hogy kötelesség tovább csinálni. A feladat néha testet öltve jelenik meg előttünk és húz az ígéret: hátha jobban lehet csinálni, mint ahogy legutóbb csináltuk. Szegény Móricz Zsiga a Kelet Népével vergődik, én a Hiddal, aminek szörnyű hibáin mostantól kezdve próbálok valamit javítani, mert van még egy kis szusz bennem – és gondolom, te se rózságyba fekszel le

⁶ A Pegazus Zilahy L. filmvállalata volt.

esténkint, párnád alatt a Magyar Csillaggal. Nincs irodalom, nincsenek írók s nekünk is közös bűnünk, hogy nem írunk eleget.

Hát szóval, nem hogy megbántottál volna, de titkolt sebem lüktetésére tapintottál. És ha már olvasót szereztem Benned, engedd meg, hogy elküldjem prózai munkáim tíz kötetét, amely most jelent meg összegyűjtve. Bizonyára akad közte, amit még nem ismersz. De persze nem sürgöztök: évekig ráérsz elolvasni. Én hamarabb nekidülök új könyveidnek, amikkel még adós vagyok önmagamnak.

Nyakasember vagyok: nem alkuszom. Adj egy verset, vagy rövid krónikát a Hídnak, kapsz érte egy hosszabb elbeszélést. A Híd nagyon rossz. De most majd talán valamivel jobb lesz. És elvégre a Móricz, Tamási, Németh neve és a többieké mégsem taszíthat ilyen gögös messzeségbe tőlünk téged, akit valamennyien nagyon szeretünk és nagyon sokra becsülünk.

Boldog új esztendőt kívánok.

ölel

Zilahy Lajos

Illyés Gyula – Zilahy Lajosnak

Kedves Lajos,

Budapest, 1942. január 7.

Köszönöm ajándékodat, a könyveket; ennél szebben igazán nem nyugtathattál volna meg. De most már igazán restelleném elmondani, mit gondolok képességeidről, mit gondoltam már a Csendes élet előtt; bár ettől még mindig ámulat fog el, ha rágondolok.

Magatartásodat ugyan még mindig utonállásszerűnek érzem, amit még súlyosbít, hogy zarándokútra gyalogló ellen támadtál – de engedek neked: ismerek istent, katolikus vagyok, bármily meglepő is. Kötöm a gatyám, mire tisztelettel felszólítlak téged is: hát jöjjön a párbaj, az afrikai: nem én akartam.⁷

Szeretettel öllelek

Illyés Gyula

⁷Az „irodalmi párbajt” nem vívták meg a felek. 1942 folyamán nem jelent meg Zilahy novella a Magyar Csillagban, sem vers Illyéstől a

S végül egy számadás. A felelősséget vállalók összetartozásának szükségességét felismerő Zilahy nyújt baráti jobbot a volt ellenfél, Bajcsy-Zsilinszky Endre felé.

Zilahy Lajos – Bajcsy-Zsilinszky Endrének

Kedves Barátom!

1941. december.

Ha egyszer majd mint író és kortársat, a sok között engem is tanúnak idéz a magyar krónika és azt kérdezi tőlem, hogy ki volt e kor legszegényebb magyar újságírója, azt fogom mondani; Te voltál. És ha azt kérdezik tőlem, ismertem-e embert a tollforgatók között, aki a szó testi értelmében is minden pillanatban hajlandó volt meghalni a gondolatért, azt fogom mondani: Te az voltál. Vallomásomra nyugodt lélekkel fogok esküt tenni, mert immár harminc éve ismerlek, még a békeévek kriptavilágából, amikor a kopott gentryköntöst másféle romantika aranyozta, vagy tette véressé. Aztán elszakadtunk. Volt idő a húszas évek elején, amikor az utcán is csak hideg fejbólintással köszöntöttük egymást. Te az égő, de üreslángú antiszemitizmus és egy meddő fajvédelem irányából jöttél, én a háború után hirtelen kitágult világ nagy nemzetközi látományaiból, külföldi színpadok vonzásából, amikor szégyenteljesen elsikkadt bennem a magyar lélek. E messzi útjainkon a mélyebb ösztön Téged vezetett. Újabb tíz év kellett hozzá, hogy találkozzunk. Útjaink keresztezték egymást, – nem, nem jó ez a szó... életvonalaink megálltak egy ponton, mint a háromszög csúcsában. Ekkor már arc arc mellett küzdöttünk a kettős Kossuth-i gondolat jegyében: a magyar nép felszabadításáért és a nemzet függetlenségéért. Öt évvel ezelőtt a kipusztult magyar értelmiség helyét elfoglaló magyar értelmetlenség,

Hídban. Móricz halálakor a Hídban *Írók megemlékezései* közt ott sorakozik ugyan a Hídban Ilyés nekrológja is; abc-sorrendben Ignác Rózsa és Jankovich Ferenc közt. Nem valószínű, hogy Zilahy ennyire számított volna csak.

egy fajtalan és pöffeteg középosztály a népi gondolatot még kommunizmusnak, a függetlenségi gondolatot pedig németgyűlöletnek minősítette, amelyre zsidók hecceltek minket. Mi ezekben az órákban szomorúan és megértően egymás szemébe néztünk. Mi ismertük és láttuk önmagunkban a mély és titkos utat, a lélek belső kibontakozásának útját, mely úgy ment végbe bennünk, mint Giraudoux Siegfried-jében. Nincs okunk csüggedni, még ezekben a napokban sem. A száz év előtti kor nagy és tiszta magyar gondolata hevesen és ösztönösen bontakozik ki a magyar lélekből.

Új lapod élén az Isten vezéreljen.⁸

Közli: BUDAYNÉ
MOSONYI KLÁRA

NÉMETH LÁSZLÓ ÉS SÁROSPATAK

„Sárospatak nekem nagyon megtetszett, az ottani élet és az emberek is.”¹ „A hegyen ülő kis iskolaváros, a gyönyörű táj, a faluszemináriumot fenntartó tanárok, diákok nemcsak munkaszobát ígértek, de burokköré egy kis művelt magyar meleget is.”² „Pesten nem tudom, ki ajánlotta, hogy Sárospatakon jól tudnék dolgozni.”³

Először negyvenkettő tavaszán, majd negyvenhárom májusában járt Patakon, „eklézsiát látogatni”⁴. Korábban Móricz Zsigmond adjutánsaként utazta be Zalát, a Tisza–Duna köze városait, majd Pécsét, Vára-

⁸ Bajcsy-Zsilinszky új lapja a Szabad Szó volt.

¹ Hozzám írt leveléből: 1945. szeptember 1.

² Németh L.: *Homályból homályba*. Bp. 1977. II. 106.

³ Uo.: II. 106.

⁴ Uo.: I. 636. és II. 106. „Megható leveleket kapunk a vidékről. Magyarország ma tele van szórva apró eklézsiákkal. Az írók nem dolgoztak hiába: minden városban van néhány léleknyi kör, a mely szerintük pedzi az életet. Nagy érdek, épp ma, hogy ezek a körök szívüket ne veszítsék . . . Az íróknak és a vidéknek úgy kellene érintkezniök, hogy a legtöbbet kaphassák egymástól. Én azt hiszem, egy-egy ilyen úton tudnék a legtöbbet adni és kapni . . . Az eklézsiajárások szép szokását szeretném viszontlátni.” *Eklézsia-járás*. Híd. 1946. nov. 18. 11.